

Оксана Умрихіна

ВПЛИВ ТВОРЧОЇ ПРОБЛЕМИ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Статтю присвячено проблемі творчої діяльності у професійній підготовці майбутнього вчителя мистецьких дисциплін, а також показано кореляційну залежність впливу творчої проблеми на ефективність формування професійної зрілості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. Висвітлюється творча проблема на формування саме професійної зрілості студента, його самоактуалізації у педагогічній діяльності, теорії «Індивідуальності», «Я-концепції».

Ключові слова: особистість, творчість, зрілість, творча особистість, професійна зрілість, самоактуалізація, цілісність, самостійність, задоволеність.

Психолого-педагогічні дослідження, присвячені вивченню творчої особистості, розглядають різні підходи: засобами вияву інтелектуальної ініціативи (Д. Б. Богоявленська); через особливу структуру діяльності (І. П. Калошин); активного ставлення до проблеми (А. М. Матюшкін); концепції розвитку внутрішнього плану дії (А. Я. Пономарьов) тощо що дає можливість, – зазначає Ю. В. Шаронін, «...звернутися до цієї проблеми з погляду інтегрування цих ідей в конкретну технологію роботи щодо розвитку творчої особистості» [6].

Одними із важливих якостей, що сприяють розвитку й становленню творчої особистості, він вважає активність, інтелектуальну чутливість, розвиток образного й поетичного мислення, здатність до активного діалогу й співпраці.

Концепції професійного розвитку можуть бути розділеними на три основні групи: структурні, мотиваційні та індивідуальні [5]. Центральна ідея структурних теорій полягає у тому, що й професійний розвиток, й професійна поведінка змінюються на різних етапах життя в різних умовах (С. Аксельрод, Є. Гензберг, В. Гінзбург, Д. Міллер, Д. Херм та інші).

Для представників мотиваційних теорій (В. Врум, А. Маслоу, Ф. Херуберг, Є. Роу та інші) характерним є прагнення виявити внутрішні сили особистості, які спонукають її до відповідного типу професійної поведінки і діяльності. В них виділяється активність суб'єкта діяльності, його цілісність, необхідність співвіднесення зовнішніх впливів з внутрішніми умовами.

Є. Роу, зокрема, відмічає значущість для самовизначення стійких

особливостей мотиваційно-потребнісної сфери, а зрілість інтересів, усвідомленість цілей та сила мотивації розглядаються як основні компоненти, які необхідні для успішності вибору професії.

Теорії «індивідуальності» трактують професійний розвиток як процес формування й закріплення само розуміння, а професійний вибір як спробу реалізувати свою «Я-концепцію». Ці теорії подані у працях К. Роджерса, Д. Сьюпера, Л. Тайлера, Д. Тідемана, Д. Холланда та інших дослідників. Однією із найбільших цікавих та прогресивних вважається концепція «професійної зрілості» Д. Сьюпера [4], де вибір професії є подією, але сам процес професійного самовизначення (побудови кар'єри) визначається як постійно змінювані вибори, в основі знаходиться «Я-концепція». Особистість – відносно цілісне утворення, яке постійно змінюється в міру дорослішання людини.

Метою даної роботи є спроба показати, яке місце має творчість у майбутній професійній діяльності вчителя мистецьких дисциплін, як творчість впливає на особливість формування його професійної зрілості.

Цілісний педагогічний процес передбачає зміну особистості в ході взаємодії з реальною діяльністю, в процесі якої відбувається кероване пізнання засвоєння суспільно-історичного досвіду, відтворення, оволодіння конкретною діяльністю, яка слугує основою формування відповідного критерію соціально-професійної зрілості. Це сприяє розвиткові якісних новоутворень в структурі особистості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Цілісність, якою оволодіває вчитель є необхідною вже в силу своєї професійної спрямованості. Виконуючи соціально задану спільну діяльність, вчитель як цілісна особистість обов'язково розширює діапазон взаємозв'язків із соціальним життям, традиціями й культурними нормами і нарешті, значно широко – із багатоманітним світом культури людства, наближуючи й реалізуючи свою діяльність у її загальному змісті. Вчитель як цілісна особистість прагне до універсалізації свого духовного досвіду. Тобто, він виступає у сферу загальної праці.

Перехід від уроку, який розуміється як задана, нормативна діяльність, до творчості, від організації школи як соціального інституту до нескінченного

Протікання життя особливо яскраво відкриває нескінченність самого завдання освіти. Урок обмежений, але творча робота не знає меж досягнення.

Науково-практичне завдання організації в навчально-виховному середовищі умов, позитивних для розвитку творчої особистості повинне передбачати рівень загальної підготовки студентів, рівень самостійного, творчого мислення, рівень вихованості тощо.

Вчитель за особливостями своєї професії повинен бути творчою особистістю, тим паче якщо це вчитель мистецьких дисциплін. Йому

потрібно відшукувати найбільш раціональні шляхи досягнення мети, виявляти винахідливість, вміння індивідуально підійти до кожного вихованця, організувати й керувати роботою вихованців у класі. Праця вчителя потребує ініціативи й самостійності при вирішенні багатьох проблем навчання й виховання. Лише вчитель творчого складу розуму відчуває на уроці справжнє натхнення, особливий внутрішній підйом, що зумовлений радістю передачі знань, спілкування з вихованцями із задоволенням.

Наукова культура – важлива складова професіоналізму педагога. Доцільний, достатньо органічно встановлений зв'язок явища, що вивчається у одній предметній галузі з іншою здатний повернути його новим боком і певним чином «до визначити» «добудувати» його. А педагогічна рефлексія на рівні «знанневих» установок, коли ефективність педагогічної праці оцінюється за рівнем засвоєння навчального матеріалу, приводить педагога до задоволеності результатами праці, яка може бути перевіреною, проконтрольованою шляхом виявлення знань учнів.

Усвідомлення себе, своєї належності не тільки до професійної спільноти, але й культурі лежить в основі смислотворенні діяльності педагога, а тому самоусвідомлення, самовизначення себе як педагога. Одним із ефективних видів діяльності останнім часом стає проектно-дослідницька діяльність викладача й студентів як на заняттях так й поза навчальний час. Викладач в різних ситуаціях може координувати роботу над проектом або дослідженням, стаючи рівноправним учасником проекту, постановки експерименту.

Застосування методу проектів передбачає виховання мислє-діяльнісних здібностей. Суттєву роль при цьому відіграють інформаційні технології. Інформаційне забезпечення студентів у процесі проектної діяльності (вільний доступ до необхідної навчальної, наукової, культурної чи будь-якої іншої інформації) – основа вільного розвитку особистості.

Метод проектів дозволяє організувати дослідницьку, творчу, самостійну діяльність протягом навчального часу, відведеного на вивчення відповідної навчальної дисципліни, використовуючи різноманітність видів і форм самостійної, пізнавальної, практичної та експериментальної роботи.

Для проекту можна запропонувати теми, які завершують вивчення відповідного розділу програми і які можна подати в якості підсумкових за розділом, додаткова творча робота з навчальної дисципліни, що безпосередньо не входить до змісту дисципліни.

Проектна форма покликана допомогти студентам відчути практичну значущість отриманих знань з навчальної дисципліни, навчитися орієнтуватися в найрізноманітніших джерелах інформації, систематизувати свої знання, розвинути свій творчий потенціал.

В результаті в проектно-дослідницькій роботі у студентів виникає й розвивається потреба до пізнання, змінюється підхід до вивчення нового

матеріалу, тип мислення змінюється від інтуїтивного до теоретичного, (спрямованого на відкриття тенденцій, закономірностей, властивостей об'єктів тощо), практичного (постановка цілей, вироблення планів, проектів), творчого (створення суб'єктивного нового продукту та новоутворень в ході самої пізнавальної діяльності).

Сьогодні перед системою освіти стоїть багато завдань. Частина з них стосується реалізації творчості. Зокрема, тут актуальним є аспект підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін здатних до інноваційної діяльності. Для реалізації такого завдання необхідно щоб суспільство й, зокрема, освітянська спільність, були готові до прийняття новітніх поглядів, підходів, створення виховних середовищ. Таке сприйняття можливе за допомогою формування інноваційної культури.

Існуючі станом на сьогодні дослідження пояснюють особливості розвитку позитивної мотивації до навчання за допомогою спеціально організованого середовища. На думку Г. А. Ковальова, «відкритим» середовищем розуміють таке просторове середовище, яке з великою ймовірністю буде формувати відкритий соціально-психологічний зміст людини, яке буде необхідним і достатнім для здорового повноцінного фізичного і психологічного розвитку і за формою своєї просторової організації є універсальним і таким, що йде від самої людини [3, с. 13–23].

В рамках реалізації дослідницьких програм у студентів формуються ціннісні орієнтири розуміння дослідницької діяльності, зокрема, орієнтації на виокремлену персональність поруч із визнанням наявних форм колегіальності.

Професійна діяльність може бути опанованою майбутнім вчителем за умови її осмислення, усвідомлення на рівні понять, які визначають категоріальний апарат педагогічного мислення педагога. Ціннісні орієнтації, що визначають ставлення вчителя до матеріального й духовного життя суспільства, до педагогічної діяльності, не можуть будуватися лише на емоційних оцінках. Критерієм оцінки реалізованої дії певного типу ставлення вчителя до світу, до інших людей й до самого себе є категоріальний апарат його свідомості, що характеризує його професійно-педагогічне мислення як людини, яка здійснює гуманістичну експертизу міжособистісних взаємин на соціальному й педагогічному рівнях та глобальних проблем сучасності.

Педагогів можна розрізняти як вчителів за отриманою освітою, за професією, та як вихователів за покликанням. Професійний педагог за Юнгом, якщо він педагог за покликанням, визначає свій шлях виявлення як особистості. А виховна проблематика яку порушує перед собою та вихованцями такий вчитель, визначається колом проблем, визначається колом тих проблем, виборів і рішень, які сприяють становленню цілісної особистості.

Саме цілісність є для філософсько-психологічної позиції Юнга

головною ланкою, що визначає особистість. Юнг зазначає: «Особистість – вища реалізація вроджених своєрідностей у певної живої істоти. Особистість – результат найвищої життєвої стійкості, абсолютного прийняття індивідуального сутнісного та максимально успішного пристосування до загальнозначущого за значної свободи вибору» [7, с. 191].

Цілі, зміст особистісно-орієнтованої діяльності, її складна структура, необхідність виконання полі функціональних завдань (навчання, виховання, розвитку, підготовки до безперервної освіти та особистісному саморозвиткові, збереження та закріплення здоров'я, соціального захисту, адаптації особистості до життя в суспільстві та інше) вимагає від учителя особливих особистісних якостей, загальної культури, педагогічної майстерності, індивідуального стилю творчої діяльності, досвіду безперервного особистісного самовдосконалення, готовності до розробки й реалізації проєктів, спрямованих на створення умов для становлення й розвитку особистості.

Технологічний ланцюжок підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін до реалізації особистісно орієнтованого підходу містить такі етапи: створення проблемних ситуацій і систематизація проблем щодо особистісно орієнтованої освіти; проектування цілей, змісту, технологій та умов педагогічної діяльності на основі особистісно орієнтованого підходу; самостійне створення проєктів реалізації особистісно орієнтованого підходу стосовно вихованців; публічна презентація (захист) проєктів; оцінка якості проєктів педагогічної діяльності.

Становлення вчителя мистецьких дисциплін відбувається в умовах освітнього простору факультету, простору, який гуманістично орієнтований, який забезпечує умови для прояву й психолого-педагогічного супроводу становлення суб'єктності майбутніх учителів мистецьких дисциплін, їх самореалізації та успішності.

Освітній простір мистецько-педагогічного факультету зорієнтований на надання допомоги студентам у формуванні механізмів розуміння внутрішнього світу людини, усвідомленого ставлення до оточуючого світу, до себе, оволодіння способами самореалізації. Тут відбувається трансляція гуманістичних цінностей (повага до особистості, її сприйняття, ставлення до студента, як до суб'єкта пізнання, спілкування і творчості, цінності розвитку творчого потенціалу та самореалізації, цінність успіху, творення тощо).

Професійні якості не виникають спонтанно, вони мають у своїй основі постійні психофізіологічні властивості особистості. Професійні якості є результатом впливу внутрішніх та зовнішніх факторів і умов.

Усвідомлення студентом себе як професіонала сприяє активізації мотиваційних факторів саморозвитку та самореалізації, що у свою чергу, перетворює процес навчання в джерело задоволення потреб особистості

студента, а відповідно, здійснюється реальний перехід із формального (студент – суб'єкт освіти) в стан фактичного (студент – активний центр) антропоцентризму.

Можна помітити, що чим більш позитивною є самооцінка учителя, тим більша ймовірність того, що він у змозі виховати в учнів стиль творчого учіння, яке базується на самостійному мисленні, а не механічному заучуванні матеріалу про мистецтво.

Учителі, які володіють позитивною Я-концепцією, мають більше шансів сприяти її розвитку і в своїх вихованців. Якщо учитель позитивно реагує на відповіді вихованців стосовно правильного викладу навчального матеріалу, що вивчається, але й самостійні судження, прагнення до неформального засвоєння знань, він домагається реального виграшу як у духовному, так й в емоційно-мистецькому розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности : учебное пособие / К. А. Абульханова. – М. : Воронеж, 1999.
2. Деркач А. А. Потребность в самореализации как феномен социального мира и основание акмеологического развития / А. А. Деркач, С. В. Сайко // Мир психологи. – 2008. – № 1. – С. 218–299.
3. Ковалев Г. А. Психическое развитие ребенка и жизненная среда / Г. А. Ковалев // Воспр. психологи. – 1993. – № 1. – С. 13–23.
4. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – М. : Воронеж, 1996. – 256 с.
5. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П. А. Шавир. – Тюмень, 1980. – 87 с.
6. Шаронин Ю. В. Психолого-педагогические основы формирования качеств творческой личности в системе непрерывного образования (синергетический поход) / Ю. В. Шаронин. – М., 1998. – 321 с.
7. Юнг К. Г. О становлении личности / К. Г. Юнг // Конфликты детской души. – М., 1995. – 191 с.